

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos Seimo
Laisvės kovų ir valstybės
istorinės atminties komisijos
2020 m. kovo 17 d. posėdyje
(protokolas Nr. 147-P-2)

**LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO
LAISVĖS KOVŲ IR VALSTYBĖS ISTORINĖS ATMINTIES KOMISIJOS
2019 METŲ VEIKLOS ATASKAITA**

Komisijos sudėtis. Lietuvos Respublikos Seimo Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisija (toliau – Komisija) sudaryta 2018 m. lapkričio 15 d. nutarimu XIII- 1648 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijos sudarymo“. Šis Seimo nutarimas pakeistas 2019 m. sausio 11 d., 2019 m. balandžio 11 d., 2019 m. liepos 23 d., 2019 m. spalio 8 d. nutarimais „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. lapkričio 15 d. nutarimo Nr. XIII-1648 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijos sudarymo“ pakeitimo.

Komisijos pirmininkas ir pirmininko pavaduotojas patvirtinti Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. lapkričio 22 d. ir 2019 m. gruodžio 19 d. nutarimais Nr. XIII-1676 ir Nr. 2749 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. lapkričio 24 d. nutarimo Nr. XIII-54 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo komisijų pirmininkų ir jų pavaduotojų patvirtinimo“ pakeitimo.

2019 metais Komisijoje dirbo 16 narių:

- 1) Arūnas Gumuliauskas – Komisijos pirmininkas;
- 2) Liudas Jonaitis – Komisijos pirmininko pavaduotojas;
- 3) Arvydas Anušauskas – Komisijos narys;
- 4) Valentinas Bukauskas – Komisijos narys;
- 5) Audronė Jankuvienė – Komisijos narys;
- 6) Eugenijus Jovaiša – Komisijos narys;
- 7) Vytautas Juozapaitis – Komisijos narys;
- 8) Ričardas Juška – Komisijos narys;
- 9) Laurynas Kasčiūnas – Komisijos narys;
- 10) Jaroslav Narkevič – Komisijos narys;
- 11) Arvydas Nekrošius – Komisijos narys;
- 12) Levutė Staniuvienė – Komisijos narys;

- 13) Irena Šiaulienė – Komisijos narys;
- 14) Stasys Tumėnas – Komisijos narys;
- 15) Povilas Urbšys – Komisijos narys;
- 16) Emanuelis Zingeris – Komisijos narys.

Komisijos posėdžiai. 2019 metais įvyko 19 komisijos ir 6 Visuomeninės tarybos posėdžiai. Komisijos posėdžiuose buvo svarstomi įstatymų papildymo ir pakeitimo įstatymai: *Lietuvos Respublikos draudimo propaguoti komunizmą arba kitą totalitarinę santvarką viešuosiuose objektuose įstatymo projektas (XIIP-1436); Lietuvos Respublikos valstybės apdovanojimų įstatymo Nr. IX-957 4, 7, 11, 19, 42 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo aštuntuoju skirsniu įstatymo projektas (XIII-2070); Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo Nr. I-730 11 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (XIIP-2347); Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. lapkričio 11 d. nutarimo Nr. VIII-505 ""Dėl Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro nuostatų patvirtinimo“ priedėlio pakeitimo“ projektas (XIIP-2380); Įstatymo dėl Lietuvos komunistų partijos veiklos vertinimo projektas (XIIP-2422); Lietuvos Respublikos Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 2 priedo pakeitimo įstatymo projektas (XIIP-2674); Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės gynėjų ir kitų nukentėjusių nuo 1991 m. sausio 11-13 d. ir po to vykdytos SSRS agresijos asmenų teisinio statuso pripažinimo įstatymo Nr. VIII-1517 4, 5 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 4 straipsniu įstatymo projektas (XIIP-2811); Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl 2021 metų paskelbimo Marijos Gimbutienės metais“ projektas (XIIP-3386); Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl 2021 metų paskelbimo Archyvų metais“ projektas (XIIP-3427); Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl 2021 metų paskelbimo Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metais“ projektas (XIIP-3503), Lietuvos Respublikos valstybės paramos daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymo Nr. I-2455 3 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (XIIP-3504); Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl 2020 metų paskelbimo Čiunės Sugiharos metais“ projektas (XIIP-3793); Lietuvos Respublikos atmintinų dienų įstatymo Nr. VIII-397 1 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (dėl Palaimintojo Arkivyskupo Teofiliaus Matulionio dienos) (XIIP-986); Lietuvos Respublikos atmintinų dienų įstatymo Nr. VIII-397 1 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (dėl Lietuvos pirmojo paminėjimo dienos) (XIIP-2912); Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijos nuostatų patvirtinimo“ projektas (XIIP-3029); Lietuvos Respublikos atmintinų dienų įstatymo Nr.*

VIII-397 1 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (dėl Romų genocido atminimo dienos) (XIIP-3232); Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl 2020 metų paskelbimo Mokyklų bendruomenių metais“ projektas (XIIP-3307); Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl 2020 metų paskelbimo Tautodailės metais“ projektas (XIIP-3320); Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl 2020 metų paskelbimo UNESCO Pasaulio paveldo Lietuvoje metais“ projektas (XIIP-3324); Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro įstatymo Nr. VIII-238 preambulės, 2, 4, 5, 6 straipsnių ir trečiojo skirsnio pavadinimo pakeitimo įstatymo projektas (XIIP-3378); Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl 2020 metų paskelbimo Eugenijos Šimkūnaitės metais“ projektas (XIIP-3426), Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl 2020 metų paskelbimo Čiunės Sugiharos metais“ projektas (XIIP-3793); Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl 2020 metų paskelbimo Eugenijos Šimkūnaitės metais“ projektas (XIIP-3426).

Komisijos posėdžiuose aptartos istorinių vietų įamžinimo ir tvarkymo, atminimo (informacinių) lentų aprašų savivaldybėse problemos, valstybės istorinės atminties įamžinimo teisinės aplinkos įvertinimas, Afganistano karo dalyvių socialinių klausimų ir teisės aktų įgyvendinimas, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro veiklos sričių plėtra, nukentėjusių asmenų valstybinių pensijų gavėjų ir dydžio klausimai, taip pat buvo aptariami tremtiniais ir buvusiems politiniams kaliniams aktualūs klausimai: paminklas Lukiškių aikštėje, memorialo Kryžkalnyje užbaigimas, rezistencijos laikotarpio įamžinimas, tremties ir rezistencijos muziejų veikla, svarstytas Lietuvos Nepriklausomybės gynimo Sausio 13-osios brolijos ir Lietuvos laisvės kovų-Miško brolių patalpų klausimas, daug dėmesio skirta Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės akto signataro Romualdo Ozolo atminimo įamžinimo.

Komisija savo posėdžiuose susipažindavo su piliečių keliamomis problemomis. Labai daug gaunama piliečių laiškų, kuriuose išsakomas nepasitenkinimas dėl nukentėjusių asmenų, pasipriešinimo dalyvių ar nepriklausomybės gynėjo teisinio statuso nepripažinimo. Kreipiamasi dėl nukentėjusių asmenų teisinio statuso gavėjų rato išplėtimo, dėl valstybinių pensijų bazės dydžio didinimo, dėl tremtinių ir politinių kalinių kapų priežiūros ir kitais klausimais.

Posėdžiuose buvo svarstomi ir parlamentinės kontrolės klausimai. Buvo aptartas Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro prašymas dėl lėšų poreikio 2020 metams.

Komisija patvirtino Visuomeninės tarybos sudėtį iš Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių bendrijos, Lietuvos laisvės kovotojų

sąjungos, Laptevų jūros tremtinių brolijos „Lapteviečiai“, Lietuvos politinių kalinių sąjungos, Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio, Lietuvos nepriklausomybės gynimo Sausio 13-osios brolijos, Lietuvos politinių kalinių bendrijos Kolyma, Tremtinių ir partizanų palikuonių asociacijos, Lietuvos kariuomenės karių, nukentėjusių nuo sovietinio ir nacistinio genocido, artimųjų sąjungos, Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos, Labdaros ir paramos fondo „Jauniems“, bendrijos „Lemtis“, Lietuvos Sąjūdžio, Sausio 13-osios nukentėjusiųjų draugijos, Nepriklausomybės gynėjų sąjungos atstovų. Visuomeninė taryba yra sudaroma iš visuomeninių organizacijų, kurių veikla susijusi su pasipriešinimo okupacijoms kova.

Bendradarbiavimas su kitomis institucijomis. Komisija nuolat bendradarbiavo su Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centru, Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisija, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo, aukų rėmimo ir atminimo įamžinimo fondu. Konsultuojamasi dėl žmonių laiškų, kuriuose keliamos teisinio statuso pripažinimo problemos, aiškinamasi dėl rengiamų įstatymų, jų papildymų bei pakeitimų projektų realių taikymo ir įgyvendinimo galimybių bei problemų. Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisija nuolat pateikdavo savo nuomonę dėl jau galiojančių įstatymo nuostatų.

Dauguma svarbių klausimų buvo sprendžiama kartu su kitomis institucijomis. Komisijos posėdžiuose dalyvavo Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Krašto apsaugos, Kultūros ministerijos, Lietuvos automobilių kelių direkcijos atstovai

Komisija bendravo ir keitėsi informacija bei leidiniais su Genocido aukų muziejumi.

Įstatymų projektai. Komisija užregistravo keletą įstatymų projektų:

Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo Dėl 2020 metų paskelbimo UNESCO pasaulio paveldo Lietuvoje metais projektas (XIIP-3324). Projekto tikslas – įvertinti tai, kad Lietuvai yra didelė garbė ir atsakomybė savo šalyje turėti į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą įrašytų kultūros ir gamtos paveldo objektų ar vietovių (Kernavės archeologinė vietovė, Kuršių nerija, Struvės geodezinis lankas).

Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo Dėl 2020 metų paskelbimo Eugenijos Šimkūnaitės metais projektas (XIIP-3426). Projekto tikslas – įvertinti tai, 2020 m. sukanka 100 metų nuo habilituotos biologijos mokslų daktarės Eugenijos Šimkūnaitės gimimo. Mokslininkė išstudijavo ir moksliškai aprašė vaistažolinius augalus, gebėjo lyginti lietuvių vaistažolininkystės ir liaudies medicinos patirtį, didelį dėmesį skyrė jaunimo sudominimui vaistiniais augalais, organizavo Neakivaizdinę jaunųjų vaistažolininkų mokyklą neformaliam moksleivių švietimui.

Lietuvos Respublikos atmintinų dienų įstatymo Nr. VIII-397 1 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (XIIP-3232). Projekto tikslas – įteisinti romų genocido atminimo dieną, skatinti visuomenę atkreipti dėmesį į skaudžius Lietuvos istorijos faktus, prisidėti prie romų kultūros atvirumo, tarpkultūrinio dialogo bei stereotipų mažinimo.

Seimo nutarimo „Dėl 2021 metų paskelbimo Marijos Gimbutienės metais“ projektas (XIIP-3386). Projekto tikslas – įvertinti ir pagerbti Mariją Gimbutienę, lietuvių archeologę, antropologę, baltų ir indoeuropiečių kultūros tyrinėtoją, archeomitologijos pradininkę, mokslininkę, padėjusią pagrindus naujai Senosios Europos istorijos koncepcijai.

Seimo nutarimo „Dėl 2021 metų paskelbimo Archyvų metais“ projektas (XIIP-3427). Projekto tikslas – pažymėti Archyvų 100 metų jubiliejų.

Lietuvos Respublikos valstybės paramos daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymo Nr. I-2455 3 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (XIIP-3504). Projekto tikslas – atnaujinant daugiabučius namus valstybės paramą teikti žuvusių Lietuvos Respublikos nepriklausomybės gynėjų vaikams (įvaikiams), našliams (našlėms) ir tėvams (įtėviams).

Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl 2020 metų paskelbimo Čiunės Sugiharos metais“ projektas (XIIP-3793).

Taip pat komisija kuravo anksčiau registruotus, bet dar nepriimtus įstatymų projektus:

Lietuvos Respublikos draudimo propaguoti komunizmą arba kitą totalitarinę santvarką viešuosiuose objektuose įstatymo projektas (XIIP-1436). Projekto tikslas – užkirsti kelią komunizmo arba kitos totalitarinės ideologijos ar santvarkos propagavimui, viešuosiuose objektuose įamžinant asmenis, organizacijas, datas ar įvykius, kurie būtų sietini su komunizmu arba kita totalitarine ideologija ar santvarka.

Lietuvos Respublikos valstybės apdovanojimų įstatymo Nr. IX-957 4, 7, 11, 19, 42 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo aštuntuoju skirsniu įstatymo projektas (XIIP-2070). Projekto tikslas – Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medalį prilyginti valstybės apdovanojimams.

Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo Nr. I-730 11 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (XIIP-2347). Projekto tikslas – įtvirtinti teisę į nukentėjusiųjų asmenų valstybinę pensiją asmenų, pagal Sovietų Sąjungos ir nacistinės Vokietijos 1941 m. sausio 10 d. susitarimą dėl gyventojų mainų atkeltų į Lietuvą, vaikams, gimusiems nuo 1941 m. sausio 10 d. iki 1945 m. gegužės 8 d.

Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. lapkričio 11 d. nutarimo Nr. VIII-505 ""Dėl Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro nuostatų patvirtinimo“ priedėlio pakeitimo“ projektas (XIIP-2380).

Įstatymo dėl Lietuvos komunistų partijos veiklos vertinimo projektas (XIIP-2422).
Projekto tikslas – pripažinti LKP nusikalstama organizacija.

Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 2 priedo pakeitimo įstatymo projektas (XIIP-2674). Projekto tikslas – įvertinti pirmųjų Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos savanorių indėlį į šalies nepriklausomybės įtvirtinimą ir krašto apsaugos sistemos stiprinimą ir savanorių faktinės tarnybos SKAT laiką įskaityti į pensijų socialinio draudimo stažą.

Nepriklausomybės gynėjų ir kitų nukentėjusių nuo 1991 m. sausio 11-13 d. ir po to vykdytos SSRS agresijos asmenų teisinio statuso pripažinimo įstatymo Nr. VIII-1517 4, 5 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 4 straipsniu įstatymo projektas (XIIP-2811).
Projekto tikslas – įteisinti visus nepriklausomybės gynėjus, nepriklausomai nuo to, ar jie buvo įvykių metu sužeisti bei sužaloti.

Seimo pavedimu Komisija buvo paskirta papildoma komisija 13 įstatymų projektų.

Laiškai. Komisija gavo 169 įvairių organizacijų, žinybų, piliečių laiškus, prašymus bei parengė į juos raštus. Daugumoje laiškų keliamos problemos buvo aptariamoms komisijos posėdžiuose. Į Komisiją kreipiasi piliečiai įstatymų taikymo klausimais. Daugelyje laiškų – sudėtingi, problemiški klausimai, reikalaujantys, detalaus ir tikslaus atsakymo. Buvo parengti ir išsiųsti 34 raštai. Daug interesantų kreipiasi telefonu.

Renginiai, paminėjimai, paminklų atidengimas.

Komisija organizavo ir dalyvavo šiuose renginiuose, konferencijose, parodose, paminėjimuose, išvykose-minėjimuose:

2019 m. sausio 21 d. paroda „Lietuvos didvyriai Amerikos žemėje“ atidarymas. Paroda buvo eksponuojama sausio 21–25 d.

2019 m. sausio 22 d. klausymai dėl Lietuvos Respublikos draudimo propaguoti komunizmą arba kitą totalitarinę santvarką viešuosiuose objektuose įstatymo projekto (XIIP-1436).

2019 m. sausio 31 d. konferencija „Romualdas Ozolas – valstybės kūrėjas“.

2019 m. vasario 15 d. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos paskelbimo 70-osioms metinės Lietuvos partizanų memoriale Minaičių kaime, Radviliškio r.

2019 m. vasario 15 d. Kruonio miške žuvusių partizanų paminėjimas.

2019 m. kovo 10 d. nacionalinis konkursas „Lietuvos istorijos žinovas“.

2019 m. kovo 11 d. Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dienos organizavimas.

2019 m. kovo 19 d. faktiškai ėjusio Respublikos Prezidento pareigas, Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Prezidiumo Pirmininko generolo Jono Žemaičio-Vytauto 110-ųjų gimimo metinių paminėjimas.

2019 m. kovo 25 d. minėjimas, skirtas 1949 m. kovo 25-29 d. trėmimo 70-osioms metinėms pažymėti prie sovietinės okupacijos aukoms atminti paminklo Aukų g., Vilniuje.

2019 m. balandžio 26 d. Vilniaus Sapiegos parke prie paminklo černobyliciams Černobylio AE avarijos metinių minėjimas.

2019 m. balandžio 27 d. Vilniaus politinių kalinių ir tremtinių choro „Laisvė“ ir Vilniaus politinių kalinių ir tremtinių bendrijos 30-mečio minėjimas.

2019 m. gegužės 22 d. minėjimas, skirtas 1948 m. gegužės 22–23 d. trėmimo „Vesna“ metinėms pažymėti.

2019 m. birželio 7 d. mokslinė konferencija „Antano ir Jono Juškų kultūrinio palikimo retrospektyva: nauji požiūriai ir tyrimai“ .

2019 m. birželio 14 d. Gedulo ir vilties, okupacijos ir genocido dienų tragiškų netekčių minėjimas.

2019 m. birželio 15 d. pirmųjų masinių trėmimų minėjimas prie Laptevų jūros tremtinių brolijos „Lapteviečiai“ atkurtos žeminukės-jurtos Lietuvos liaudies buities muziejuje Rumšiškėse.

2019 m. birželio 15 d. pėsčiųjų žygis Gedulo ir Vilties dienai atminti su politinių kalinių ir tremtinių palikuonimis.

2019 m. birželio 19 d. apskritas stalas-diskusija „1941 metų sukilimas Lietuvoje: mitai ir realybė“.

2019 m. rugpjūčio 3 d. Lietuvos tremtinių, politinių kalinių ir Laisvės kovų dalyvių sąskrydis „Su Lietuva širdy“.

2019 m. rugsėjo 4 d. parodos „Karo gydytojai Nepriklausomybės kovose“ pristatymas. Paroda buvo eksponuojama rugsėjo 2–16 d.

2019 m. rugsėjo 18 d. parodos „Vienas amžius iš septynių. Lietuva. Lita. Lite“ atidarymas. Paroda buvo eksponuojama rugsėjo 16–30 d.

2019 m. rugsėjo 18 d. konferencija „Prezidentas Antanas Smetona“, apskritojo stalo diskusija „Atkurtos Lietuvos valstybės pradžia: valstybės institucijų kūrimasis 1918–1920 m.“

2019 m. spalio 2 d. minėjimas, skirtas 1951 m. spalio 2–3 d. trėmimo metinėms pažymėti prie sovietinės okupacijos aukoms atminti paminklo Aukų g., Vilniuje.

2019 m. spalio 16 d. apskritojo stalo diskusija „Laisvės gynimas ginklu ir plunksna“, skirtoje Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio deklaracijos ir Lietuvių chartijos 70-mečiams, 45 pabaltijiečių memorandumo 40-mečiui, Gotlando komunikato ir Baltijos kelio 30-mečiams.

2019 m. lapkričio 7 d. parodos „Tautiškumo ir modernumo ženklai tarpukario Lietuvoje“ pristatymas. Paroda buvo eksponuojama spalio 28 d.– lapkričio 11 d.

2019 m. lapkričio 20 d. knygos „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953“ pristatymas.

2019 m. lapkričio 27 d. apskritojo stalo diskusija „Abiejų tautų respublikos parlamentarizmo sistema ir Lietuva 1569–1793 metais“.

2019 m. lapkričio 27 d. „Logos“ žurnalo jubiliejinio 100-ojo numerio išleidimo konferencija-minėjimas, skirtas Nepriklausomybės Akto signatarui Pranui Dovydaičiui.

Komisija padeda organizuojant įvairius politinių kalinių ir tremtinių renginius, parodas ar leidinius, pataria jiems aktualiais klausimais. Komisijai aktyviai talkina prie Komisijos iš tremtinių, politinių kalinių ir pasipriešinimo dalyvių organizacijų atstovų sudaryta Visuomeninė taryba.

Komisijos pirmininkas

Arūnas Gumuliauskas